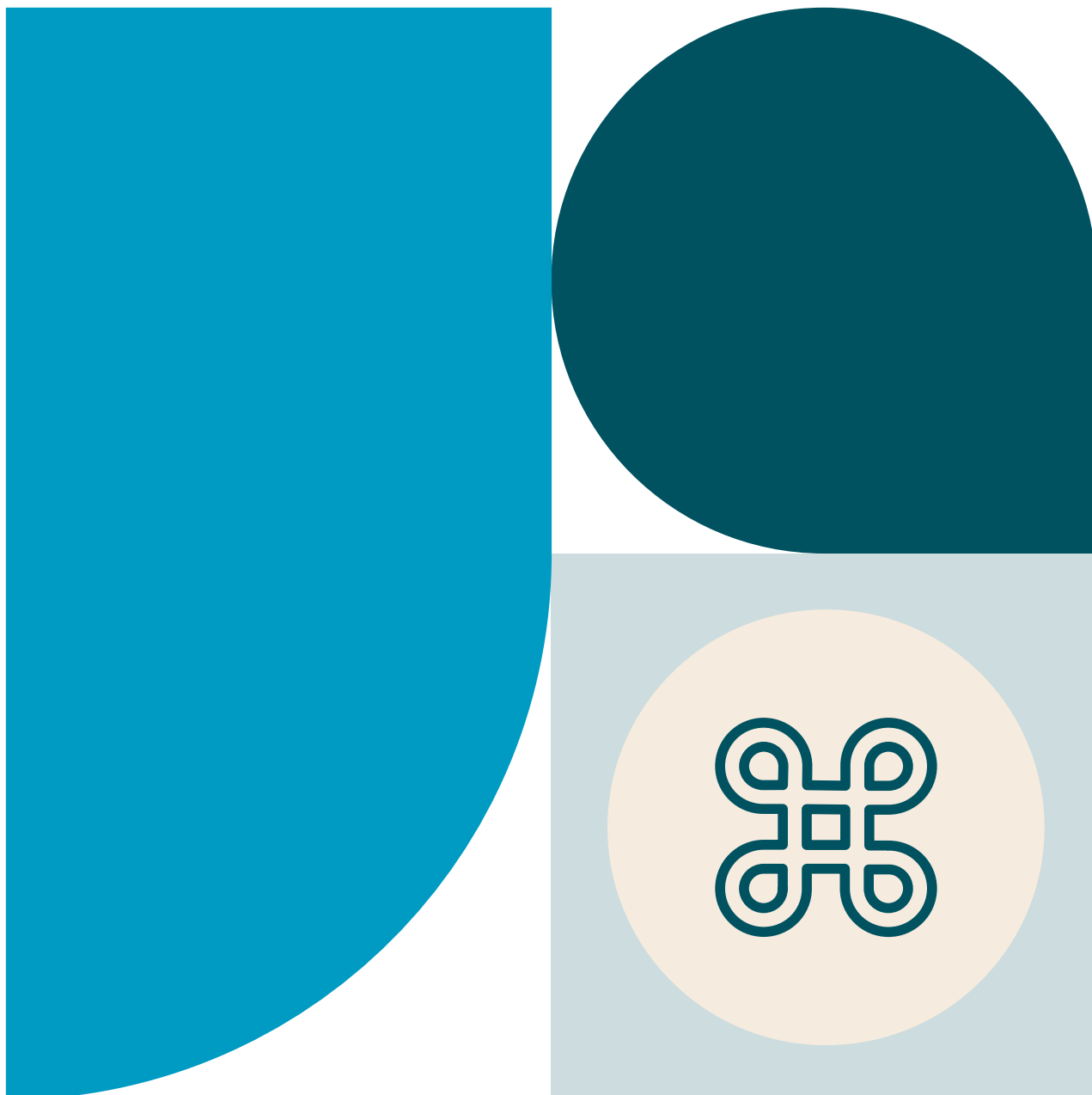

Kunnskapsgrunnlag kulturarv

Regional strategi for kultur, reiseliv og opplevelser

SAMMENDRAG

Kulturmiljøforvaltningen har utviklet seg fra å være orientert rundt bevaring av enkeltstående objekter til en helhetlig forståelse av kulturmiljø som en integrert del av samfunnsutviklingen og klima- og miljøpolitikken. I dag anses kulturarv å være en ikke-fornybar ressurs som utfordres av med klimaendringer, arealpress, samfunnsmessige endringer og økende krav til representativitet og medvirkning ([NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov](#)).

KUNNSKAPSGRUNNLAG

Hovedlinjer i utviklingen

Kulturmiljøfeltet har utviklet seg fra et fokus på enkeltstående kulturminner til en helhetlig forståelse av kulturmiljøer som omfatter fysiske omgivelser, landskap, tradisjoner og immateriell kulturarv. Samtidig har feltet blitt profesjonalisert, med egne metoder, lovverk og institusjoner fra 1900-tallet og framover. Etterkrigstidens modernisering førte til tap av viktige miljøer og skapte behovet for sterkere vern og bedre integrering i samfunns- og arealplanlegging.

Etter 2000 har utfordringer knyttet til klima, naturmangfold, mangfold og representativitet gjort at kulturmiljøarbeidet krever bredere kompetanse og mer helhetlig styring. Forvaltningen er i økende grad flernivåbasert, med større rolle for kommuner, regioner, urfolk og minoriteter. Dagens lovverk anses ikke lenger tilstrekkelig, og en ny kulturmiljølov under utarbeiding skal gi mer fleksible og helhetlige rammer. Kulturarv er også blitt en del av totalberedskapsmeldingen, der kulturmiljøenes verdi ses i sammenheng med samfunnets samlede beredskap og motstandskraft.

Regionalt, nasjonalt, internasjonalt

Kulturminneforvaltningen i Norge styres av nasjonale lover, regionale planstrategier og internasjonale føringer. På nasjonalt nivå er [kulturminneloven](#) det sentrale juridiske rammeverket. Den legger vekt på vern av kulturminner og kulturmiljøer som en uerstattelig ressurs for samfunnet. I tillegg gir [plan- og bygningsloven](#) kommuner og fylkeskommuner et ansvar for å integrere kulturminner i planleggingen, spesielt gjennom kommune- og reguleringsplaner. Internasjonalt påvirkes forvaltningen av [UNESCOs verdensarvkonvensjon](#) og [Granadakonvensjonen](#), samt relevante EU-direktiver.

Det nasjonale nivået er særlig viktig for fagområdet kulturarv fordi lovverket på dette feltet er sterkt sentralisert og klart definerer rammene for hvordan kulturmiljø skal identifiseres, forvaltes og beskyttes. Fra 1. januar 2020 ble det gjennom en ny forskrift overført mange forvaltningsoppgaver fra Riksantikvaren til fylkeskommunene. En viktig intensjon med overføringen var å gi fylkeskommunene større makt og handlingsrom som regionale samfunnsutviklere — også innen kulturmiljøfeltet. Det gir mulighet for mer helhetlig, langsiktig og regionalt tilpasset kulturarvforvaltning. Dette innebærer at fylkeskommunene nå har myndighet på førstelinjenivå for de fleste automatisk fredete kulturminnene, skipsfunn, vernede fartøy, teknisk/industrielle kulturminner, enkelte middelalderbygninger og lignende. Dette skiller kulturmiljøforvaltningen fra flere av fylkeskommunens øvrige ansvarsområder, som i større grad preges av regionale prioriteringer og politiske valg. Fylkeskommunen har også ansvar for

tilskuddsforvaltning knyttet til fredete bygg, samt å uttale seg i plansaker der kulturminner kan bli berørt.

Nasjonale mål

Engasjement, bærekraft og mangfold er hovedtemaene for de nasjonale målene i kulturmiljøpolitikken. De tre nasjonale målene er:

- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- Et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Ved å delegere mye av det praktiske forvaltnings- og saksbehandlingsarbeidet til fylkeskommunene, kan statlig forvaltning fokusere på overordnede nasjonale rammer og prioriteringer. Fylkeskommunene på sin side, har som regional forvaltning bedre kjennskap til de konkrete kulturminnene, miljøene, landskap og lokalsamfunn i sitt fylke, inkludert det historiske og geografiske mangfoldet. Det gjør dem til naturlige forvaltere når det gjelder både bevaring og utvikling lokalt.

Nasjonale bevaringsstrategier

Arbeidet med nasjonale bevaringsstrategier er basert på kulturmiljømeldingen "[Nye mål i kulturmiljøpolitikken – engasjement, bærekraft og mangfold](#)" (2019-2020), som legger vekt på å fornye og samordne offentlige virkemidler for å bevare kulturmiljøer. Fylkeskommunene og Sametinget har en viktig rolle i gjennomføringen av de nasjonale bevaringsstrategiene, og er avgjørende for at vi når de nasjonale målene for kulturmiljøforvaltningen.

Bevaringsstrategiene vil bli et av de viktigste virkemidlene for kulturmiljøforvaltningen i årene som kommer. Riksantikvaren har på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet, i samarbeid med mange andre aktører på kulturmiljøfeltet, utarbeidet de to første bevaringsstrategiene for henholdsvis [kystens kulturmiljøer](#), [landbrukets kulturmiljøer](#) og [Riksantikvarens håndverksstrategi](#). Begge bevaringsstrategiene trådte i kraft i februar 2025.

Bevaringsstrategien for [kulturhistorisk viktige kirker](#) trådte i kraft i februar 2024. Denne strategien ligger under Barne- og familiedepartementet.

De to nye bevaringsstrategiene med temaene kulturmiljøer i bygder og byers samt industri og næring ble oversendt til Klima- og miljødepartementet 1. september 2025. Les forslagene:

- [Bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø – Riksantikvarens forslag](#)
- [Bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø – Riksantikvarens forslag](#)

Bevaringsstrategiene skal bidra til å fornye og samordne offentlige virkemidler, slik at flere av våre viktige kulturminner og -miljøer blir tatt vare på og kan oppleves i årene som kommer. Bevaringsstrategiene skal også legge til rette for at kulturminner, kulturmiljø og landskap blir bevart og tatt i bruk som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Særlige utfordringer i Vestfold

Kulturmiljøforvaltningen i Vestfold står overfor flere særskilte utfordringer som i stor grad henger sammen med fylkets geografiske og arealmessige situasjon. Et stort omfang av dyrket mark og

høy matproduksjon gjør at mange kulturmiljø ligger i landbruksarealer, der de kan være vanskelige å oppdage og ekstra utsatt for inngrep. Samtidig skaper arealknapphet et betydelig press i byområdene, med økt fortetting og risiko for at kulturmiljøer forringes eller går tapt. Utenfor byene ser man også forfall i kulturlandskap og bygninger, slik nasjonale utredninger har pekt på ([NOU 2002:1](#), [NOU 2004:27](#), [NIKU Rapport 101](#), [TREKU/3Q](#)). I tillegg må samferdselsprosjekter ofte gjennomføres innenfor trange arealrammer, noe som ytterligere øker risikoen for konflikt mellom utvikling og bevaring.

Betydningen av kunstig intelligens for kulturarv

Kunstig intelligens kan på sikt bli et nyttig verktøy for kulturarvsforvaltningen, særlig innen kartlegging og dokumentasjon. Samtidig vet vi på nåværende tidspunkt for lite om hvilken faktisk effekt teknologien vil få for feltet. Derfor bør KI utforskes gjennom mindre, kontrollerte tiltak og prøveprosjekter, slik at potensial og risiko kan vurderes før bredere innføring, slik [UNESCO](#) peker på.

Internasjonalt arbeid

Internasjonalisering er et strategisk satsingsområde for å styrke kulturarven i Vestfold og posisjonere regionen som et ledende reisemål innen nordisk historie og kulturformidling. Vestfold har noen av verdens mest betydningsfulle kulturminner fra vikingtiden, og Vikingtidssatsingen utgjør derfor en hovedpilar i regionens internasjonale profil. Gjennom forskningssamarbeid, formidlingsprosjekter, UNESCO-relaterte initiativer og utvikling av opplevelsesbasert reiseliv skal Vestfold bli et internasjonalt tyngdepunkt for kunnskap om og opplevelser fra vikingtiden.

Også Pilegrimsleden, som knytter Vestfold til historiske ferdselsårer og europeiske pilegrimstradisjoner, er en sentral internasjonal satsing. Leden kobler regionens kulturarv til et globalt nettverk av pilegrimsruter og gir store muligheter for økt internasjonal synlighet, besøksstrømmer og partnerskap.

Ved siden av disse to hovedsatsingene skal øvrige kulturarvsprosjekter i Vestfold – som middelalderhistorie, kystkultur, maritimt håndverk og levende tradisjoner – integreres tydeligere i internasjonale samarbeid, forskningsmiljøer og reiselivsnettverk. Vestfold skal aktivt søke partnerskap med museer, universiteter, reiselivsaktører og kreative næringer globalt for å styrke kompetanseutveksling, utvikle innovative formidlingsløsninger og skape helhetlige reiselivsprodukter.

Målet er å gjøre kulturarven til en enda sterkere motor for internasjonal synlighet, bærekraftig verdiskaping og et robust helårs besøksgrunnlag.

Bærekraftsmålene

Kulturmiljøsektoren er relevant for oppnåelsen av et stort utvalg av FNs bærekraftsmål. FNs bærekraftsmål ser miljømessig, sosial og økonomisk utvikling i sammenheng. Derfor må oppfølgingen av målene ha en helhetlig tilnærming. Bærekraftsmål nr. 17 understreker at samarbeid er en forutsetning for å nå målene. Dette forplikter forvaltningen på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Meld. St. 16 (2019-2020) sier at kulturmiljø i større grad skal tas i bruk som en ressurs for å oppnå en bærekraftig samfunnsutvikling. Kultur og natur er uløselig knyttet sammen. Mennesker har levd av naturen til alle tider, og tradisjonell bruk av naturressurser er gjerne miljømessig bærekraftige og sirkulær økonomi i praksis. Kulturarven er derfor en viktig kilde til kunnskap om bærekraftige praksiser, og et viktig bidrag til måloppnåelse på flere av bærekraftsmålene, da særlig mål 11, 12 og 13. Les mer om kulturarv og FNs bærekraftsmål [her](#).

Vestfold
FYLKESKOMMUNE

vestfoldfylke.no

Postadresse:

Postboks 1213 Trudvang
3105 Tønsberg

Besøksadresse:

Svend Foyns gate 9
3126 Tønsberg

Tlf. 33 34 40 00
post@vestfoldfylke.no

